

Ο βαθμός πολιτικής ωριμότητας των εφήβων μαθητών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως απόρροια της πολιτικοποίησης τους: εμπειρική προσέγγιση σε σχολεία της Κεντρικής Μακεδονίας

Αντώνης Δ. Παπαοικονόμου¹, Μαρία Κ. Μπιρμπίλη²
papaoiko@sch.gr, birbilim@edlit.auth.gr

¹ Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό, Τμήμα Πολιτικών Επιστημών, ΑΠΘ, PhD

² Εκπαιδευτικός ΠΕ06, Διευθύντρια Γυμνασίου, PhD.

Περίληψη. Αυτή η εργασία επιδιώκει να αποτυπώσει το βαθμό ωριμότητας των εφήβων μαθητών ως απόρροια της πολιτικής τους πολιτικοποίησης. Η ωριμότητα μετρήθηκε με τις γνώσεις των μαθητών λυκείου απέναντι σε οκτώ μεταβλητές που αφορούσαν θέματα της πολιτικής καθημερινότητας. Οι μεταβλητές αφορούσαν τις απόψεις των μαθητών για το πολιτικό σύστημα της Ελλάδας, τις γνώσεις τους για την ονομασία του, τις γνώσεις τους για τον τρόπο εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας, για το χρόνο εκλογής της κάθε κυβέρνησης, το δικαίωμα ψήφου, το ποιος είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας και ποιος ο Υπουργός Παιδείας. Τέλος οι μαθητές ρωτήθηκαν για τον πολιτικό χώρο στον οποίο εντάσσουν τους εαυτούς τους. Επιπλέον εξετάστηκε και η επίδραση παραγόντων στις παραπάνω μεταβλητές όπως καθημερινές συνήθειες και παρακολούθηση αθλητικών εκπομπών. Στα αποτελέσματα της έρευνας συγκαταλέγεται το γεγονός ότι η καθημερινή επαφή με συνομηλικούς σε πολυσύχναστα μέρη αυξάνει το βαθμό πολιτικής ωριμότητας και η μειωμένη επίδοση όσων επιλέγουν τον αναρχικό χώρο.

Λέξεις κλειδιά: πολιτική ωριμότητα, πολιτικοποίηση, δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Εισαγωγή

Η εφηβεία, με τη σημερινή της έννοια, είναι αποτέλεσμα σύνθετων ιστορικο-κοινωνικών διεργασιών και πρακτικών. Η θεσμοθετημένη παράταση της εφηβείας, η απαγόρευση της εργασίας και η υποχρεωτική σχολική φοίτηση σταδιακά αποτελούν μέρος «ενός οικουμενικού ιδεώδους της νεωτερικότητας για την εφηβεία, το οποίο έχει νομικά ερείσματα» (Prout, 2005, σ. 36). Το νέο αυτό ιδεώδες για την εφηβεία είχε ως αποτέλεσμα τον ριζικό μετασχηματισμό του τρόπου κατανόησης και αντιμετώπισης της από τους ενήλικες. Σ' αυτό το πλαίσιο, ο νέος προσδιορισμός των εφήβων είναι ότι αποτελούν τον «καταστατικό άλλο» της ενηλικότητας (Gittins, 1998· James & Prout, 1997· Jenks, 1996· Mayall, 2002). Συγκεκριμένα, οι έφηβοι πλέον συνδέονται με τη φυσική κατάσταση πριν κατοχυρωθεί το κοινωνικό συμβόλαιο από τους ανθρώπους, τον ανορθολογισμό, την εξάρτηση από τους ενήλικες, την ανικανότητα, την ανωριμότητα, την ιδιωτική σφαίρα, το παιχνίδι, ενώ από την άλλη οι ενήλικες συνδέονται με τον πολιτισμό ως συμβαλλόμενοι στο κοινωνικό συμβόλαιο, τον ορθολογισμό, την ανεξαρτησία, την ικανότητα, τη δημόσια σφαίρα και την εργασία.

Η κατάσταση που θεωρούμε ως νεωτερικότητα συνδέεται, επομένως, με μία ορισμένη εννοιολόγηση της εφηβικής ηλικίας, η οποία χαρακτηρίζεται από τον έντονο διαχωρισμό των εφήβων από τους ενήλικους, ο οποίος, όμως, αμφισβητείται έντονα από τον τρόπο με

τον οποίο οι έφηβοι διεκδικούν ό, τι τους αναλογεί στα πλαίσια των χώρων όπου κινούνται καθημερινά (Δεμερτζής & Σταυρακάκης, 2008). Υπάρχει η άποψη ότι οι έφηβοι με τις κινητοποιήσεις τους εμφανίζονται με τρόπο ενεργό, κριτικό, σύνθετο, με κοινωνικές δεξιότητες και ικανότητες. Θέτουν υπό συζήτηση τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν εντός της οικογενειακής, κοινοτικής και σχολικής τους ζωής, και, επομένως, αμφισβητούν το κυρίαρχο παράδειγμα, σύμφωνα με το οποίο ο έφηβος είναι ανώριμος, ανορθολογικός, χωρίς ικανότητα κριτικής σκέψης κλπ.

Κατά συνέπεια, αφενός με τον τρόπο αυτό υπονομεύονται και κατακερματίζονται οι άλλοτε σταθερές ιδέες για το τι είναι ή τι θα όφειλε να είναι η εφηβεία, αφετέρου αποδυναμώνεται η εξουσία των ενηλίκων, η οποία σε σημαντικό βαθμό θεμελιώνεται και απορρέει από τον έλεγχο της γνώσης και της δημόσιας ζωής (Freeman, 2000).

Πολιτικοποίηση και πολιτική ωριμότητα των εφήβων

Η πολιτική κοινωνικοποίηση (πολιτικοποίηση) προσέλκυσε την προσοχή των κοινωνικών επιστημόνων διότι θεωρήθηκε ότι θα μπορούσε να εξηγήσει τη λειτουργία των πολιτικών θεσμών και διαδικασιών (Almond, 1970). Έχει προταθεί ένα πλήθος ορισμών. Σύμφωνα με τους Greenstein (1968) και Calavita (2005) ο όρος αναφέρεται στη α) μελέτη των παιδιών, β) στην απόκτηση των νορμών που κυριαρχούν στην κοινωνία και γ) στην πολιτική μάθηση κάθε είδους. Με τόσο μεγάλο εύρος κριτηρίων είναι πολύ δύσκολο να δοθεί ένας ορισμός που να μπορεί να τα συμπεριλάβει όλα. Ο Greenstein κάνει διαχωρισμό ανάμεσα σε εστιασμένους και γενικούς ορισμούς της πολιτικής κοινωνικοποίησης ορίζοντας της ως την *«ηθελημένη εμφύτευση της πολιτικής πληροφορίας, των αξιών και των πρακτικών από φορείς που έχουν τυπικά την ανάθεση αυτής της ευθύνης· όπως επίσης και την πολιτική μάθηση, τυπική και άτυπη, ηθελημένη ή μη, σε κάθε στάδιο της ζωής, συμπεριλαμβανομένης όχι μόνο αυτού που έχει τυπικά ορισθεί ως πολιτική μάθηση αλλά επίσης και της μη πολιτικής μάθησης των πολιτικά σχετικών χαρακτηριστικών της προσωπικότητας»* (Greenstein, 1970, σ. 54).

Επομένως η πολιτικοποίηση είναι η διαδικασία με την οποία μαθαίνονται νόρμες, αξίες και συμπεριφορές· οι Easton και Dennis (1980) αναφέρονται *«στις αναπτυξιακές διαδικασίες με τις οποίες τα άτομα κοινωνικοποιούνται πολιτικά»* (σ. 7) ενώ οι Dawsom και Prewitt (1969) *«στην αναπτυξιακή διαδικασία με την οποία ο πολίτης ωριμάζει πολιτικά»* (σ. 71). Με όμοιο τρόπο οι Rush και Althoff (1971) θεωρούν την πολιτική κοινωνικοποίηση ως *«τη διαδικασία η οποία έχει ως αποτέλεσμα την επεξεργασία της προσωπικότητας του ατόμου έτσι ώστε να αποκτήσει όλες τις πολιτικά προσανατολισμένες εμπειρίες που πρέπει. Αυτές οι εμπειρίες δεν είναι μόνο πολιτικές με τη στενή την έννοια αλλά είναι σχετικές διότι διαμορφώνουν την πολιτική του συμπεριφορά»* (σ. 3). Οι μελετητές, παρόλα αυτά, διερωτούνται για τον τρόπο με τον οποίο οι νέοι άνθρωποι αποκτούν αυτές τις αξίες, όπως επίσης και για το αν αυτές οι αξίες αποτελούν πραγματικές αξίες για τους νέους (Gimpel, Lay, & Schuknecht, 2003). Αυτό που είναι γενικά γνωστό είναι ότι σε κάποια δεδομένη στιγμή ένα άτομο θα ενταχθεί σε μια δοσμένη πολιτική ιδεολογία ή αξία. Αυτή η θεώρηση της πολιτικής κοινωνικοποίησης παραβλέπει όμως την ιδιοσυγκρασιακή προσωπική ανάπτυξη του νέου ανθρώπου (Dahlgren, 2009). Άρα υπάρχει ανάγκη γνώσης και της ιδιοσυγκρασίας και της ανάγκης· το πλήρες πλαίσιο της συμπεριφοράς, για τη μελέτη της πολιτικής κοινωνικοποίησης δεν είναι απαραίτητα η μελέτη της συμμόρφωσης και της διατήρησης του κατεστημένου (Conover, 1991; Colby, Beaumont, Ehrlich, & Corngold, 2007).

Στο άλλο άκρο του θεωρητικού φάσματος βρίσκεται η προσέγγιση που υποθέτει ότι ο πολιτικός προσανατολισμός του ατόμου επιδέχεται πολλές διαφοροποιήσεις και τροποποιήσεις σε όλη τη διάρκεια της ζωής του, εφόσον βέβαια του δοθούν συγκεκριμένα κίνητρα (Hahn, 1998· Hart & Fegley, 1995). Αυτή η προσέγγιση θέτει την άποψη ότι κατά την ενήλικη ζωή το άτομο έρχεται σε επαφή με πλήθος νέα γεγονότα και συμβάντα, νέες εμπειρίες και ευθύνες, όπως επίσης και αλλαγές της κοινωνικής του θέσης. Αλλαγές επίσης εμφανίζονται και στη βιολογική του υπόσταση. Όλα τα παραπάνω έχουν καθοριστική επίδραση στην κοινωνικοποιητική διαδικασία του ατόμου. Κάποια πλευρά της κοινωνικοποίησης μπορεί να βασιστεί σε αξίες και στάσεις που έχουν αποκτηθεί στη νεανική ηλικία, σε άλλες περιπτώσεις άλλες πλευρές της ξαναδημιουργούνται de novo από τη στιγμή που δεν υφίσταται προσδοκώμενη κοινωνικοποίηση ενώ, τέλος, κάποιες δεν απαιτούν καμία διαδικασία κοινωνικοποίησης (η επιλογή, για παράδειγμα, για λόγους βιοποριστικούς και τυχαίους ενός φασιστικού και ολοκληρωτικού καθεστώτος σε σχέση με την αρχική επιλογή ενός φιλελεύθερου ή προοδευτικού) (Easton & Dennis, 1980).

Η τρίτη θεωρητική προσέγγιση υπογραμμίζει τη σημασία των διαφορετικών γενεών στις στάσεις των ατόμων κατά την ενήλικη ζωή (Harwood & Creighton, 1993· Inglehart, 1990). Αυτή η προσέγγιση αποδίδει σημαντικό ρόλο στα συμβάντα που διαμορφώνουν τις στάσεις θεωρώντας ότι αυτά τα γεγονότα θα ερμηνευτούν διαφορετικά από τις ηλικιακές ομάδες οι οποίες μοιράζονται κοινές αξίες και απόψεις στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού τους υπόβαθρου. Σημαντικό ρόλο παίζει και η ηλικία κατά την οποία έλαβε χώρα το συγκεκριμένο γεγονός, όπως επίσης και η ανταπόκριση των ομάδων συνομηλίκων σε αυτό το γεγονός.

Άμεσα συνδεδεμένη με την έννοια της πολιτικής κοινωνικοποίησης είναι η έννοια της πολιτικής ωριμότητας η οποία αναφέρεται στην ικανότητα των ατόμων να αντιλαμβάνονται και να προσαρμόζονται στις νέες πολιτικές καταστάσεις. Σύμφωνα με τον Michael Oakeshott η πολιτική ωριμότητα εμπεριέχει τέσσερις ιδιότητες: α) γνώση του πολιτικού γίνεσθαι, β) γνώση του δημοκρατικού πολιτικού λεξιλογίου, γ) ικανότητα αντίληψης των παραγόντων που συμμετέχουν στη λήψη πολιτικών αποφάσεων και δ) υψηλό βαθμό προσαρμοστικότητας στη νέα πολιτική πραγματικότητα¹. Συνεπώς με βάση τις απόψεις του Oakeshott η πολιτική ωριμότητα είναι το αποτέλεσμα επιτυχούς πολιτικής κοινωνικοποίησης, η οποία προσέδωσε στο άτομο όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που είναι απαραίτητα για την ένταξή του στο κοινωνικό και πολιτικό σύστημα στο οποίο ανήκει (Sigel, 1989).

Συνοπτικά η πολιτική κοινωνικοποίηση περιγράφει τη διαδικασία μέσω της οποίας, το άτομο αποκτώντας τις εμπειρίες του από την παιδική του ηλικία μέχρι και την ενηλικίωση μαθαίνει να αναπτύσσει πολιτικούς προσανατολισμούς, να διαμορφώνει στάσεις και να εκδηλώνει διαθέσεις που σχετίζονται με τα πολιτικά φαινόμενα και πολιτικές διαδικασίες. Κύριος στόχος της πολιτικής κοινωνικοποίησης είναι η απόκτηση εκ μέρους του ατόμου των αντιδράσεων, των γνώσεων και των εκτιμήσεων για το πολιτικό φαινόμενο. Είναι ο αρμός ανάμεσα στο άτομο και στο πολιτικό σύστημα, η οποία συμβάλλει στη δημιουργία ενός πολιτικού πολιτισμού άλλοτε προς την κατεύθυνση της πολιτικής σταθερότητας και άλλοτε στη μετεξέλιξη της υπάρχουσας κουλτούρας (Patrick, 1977). Τίθενται όμως τα ερωτήματα: είναι οι έφηβοι ώριμοι, μέσω της πολιτικής κοινωνικοποίησης που έχουν, να

¹ http://www.michael-oakeshott-association.com/pdfs/mo_political_maturity.pdf. Προσπελάστηκε στις 6/11/2016.

ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του συστήματος στο οποίο ανήκουν ή στο οποίο προετοιμάζονται να εισέλθουν; Έχουν με άλλα λόγια κοινωνικοποιηθεί πολιτικά σε τέτοιο βαθμό έτσι ώστε να είναι σε θέση να αναλάβουν τους ρόλους τους σε πολιτικό επίπεδο όταν πλέον η θεσμοθετημένη παράταση της εφηβείας τους θα ολοκληρωθεί;

Σκοπός της έρευνας

Στα πλαίσια της έρευνας αυτής τα ερωτήματα που τέθηκαν αφορούσαν το βαθμό πολιτικής ωριμότητας των εφήβων μαθητών σε σχέση με καθημερινά θέματα που άπτονται της πολιτικής πραγματικότητας. Ο βαθμός πολιτικής ωριμότητας των εφήβων μαθητών σκιαγραφήθηκε μέσω επτά ξεχωριστών μεταβλητών, οι οποίες είναι δομημένες πάνω στις ιδιότητες του Michael Oakshott. Αυτές οι επτά μεταβλητές χωρίστηκαν σε τρεις ομάδες, από τις οποίες στην πρώτη εντάχθηκαν οι πέντε μεταβλητές που αφορούσαν τις γνώσεις των μαθητών σχετικά με θέματα πολιτικής παιδείας. Έτσι σχηματικά οι ομάδες είχαν ως εξής:

- Η πρώτη ομάδα μεταβλητών αφορούσε τις γνώσεις των μαθητών σχετικά με την ονομασία του πολιτικού συστήματος της Ελλάδας, το ποιος είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ποιος ο Υπουργός Παιδείας, πότε μπορεί ο κάθε πολίτης να ψηφίσει, από ποιον εκλέγεται η κυβέρνηση και κάθε πότε·
- η δεύτερη την άποψη των μαθητών αναφορικά με τη λειτουργία του πολιτικού συστήματος στην Ελλάδα· και
- η τρίτη τον πολιτικό χώρο στον οποίο εντάσσει τον εαυτό του ο μαθητής, με άλλα λόγια την πολιτική του αυτοαντίληψη.

Οι ερωτήσεις αυτές συνδέονται με γνωστά μοντέλα μέτρησης της πολιτικοποίησης που χρησιμοποιήθηκαν κατά κόρον σε προηγούμενες έρευνες (Milner, 2002· Mussen & Warren, 1970, σ. 277) και οι οποίες συνέδεσαν την πολιτικοποίηση του ατόμου με την επίτευξη της ζητούμενης πολιτικής ωριμότητας. Επίσης σε ένα δεύτερο επίπεδο διερευνήθηκαν οι επιδράσεις ανεξάρτητων παραγόντων όπως η συχνότητα συνεύρεσης με ομάδες συνομηλίκων, η παρακολούθηση αθλητικών εκπομπών και η επίδραση του βαθμού απολυτηρίου στις μεταβλητές παραπάνω.

Μεθοδολογία έρευνας

Η έρευνα αυτή αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης έρευνας που εκπονήθηκε στα πλαίσια του τμήματος των Πολιτικών Επιστημών του ΑΠΘ και η οποία αφορούσε την πολιτική κοινωνικοποίηση των εφήβων μαθητών λυκείου. Για τη διερεύνηση του ερευνητικού προβλήματος θεωρήθηκε ως καταλληλότερη μέθοδος η επισκόπηση (survey) που παρά τους περιορισμούς της, θεωρείται πλεονεκτικότερη άλλων ερευνητικών εργαλείων προκειμένου να συμμετάσχει στην έρευνα ένας μεγάλος αριθμός μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από την Κεντρική Μακεδονία. Επιλέχθηκαν σχολεία του νομού Κιλκίς και του νομού Θεσσαλονίκης έτσι ώστε να φανούν οι απόψεις των μαθητών και από αστική και από ημιαστική αλλά και από επαρχιακή περιοχή.

Καταρχάς διενεργήθηκε μια δοκιμαστική έρευνα με μία τάξη λυκείου για να διαπιστωθεί η ανταπόκριση των μαθητών στο ερωτηματολόγιο και να χρονομετρηθεί η συμπλήρωσή του.

Τα αποτελέσματα έδειξαν γενικά μια καλή ανταπόκριση ενώ ο χρόνος συμπλήρωσης δεν υπερέβαινε τα 25 λεπτά. Αφού εγκρίθηκε η έρευνα από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής στάλθηκαν τα πρώτα σημειώματα στους γονείς έτσι ώστε να ενημερωθούν για την έρευνα και να δώσουν την έγκρισή τους ή όχι. Πρέπει να σημειωθεί ότι το σύνολο των γονέων έδωσε την έγκριση και δεν παρουσιάστηκαν προβλήματα. Αφού επιδόθηκαν γύρω στα 3000 ερωτηματολόγια στους μαθητές των σχολείων, επιστράφηκαν 2672 συμπληρωμένα τα οποία αποτελούν το τελικό δείγμα της έρευνας αυτής.

Στην έρευνα συμμετείχαν πέντε γενικά λύκεια της Θεσσαλονίκης, δύο επαγγελματικά λύκεια και τρία λύκεια του νομού Κιλκίς τα οποία ανήκουν σε ημιαστική περιοχή δεδομένου ότι ο πληθυσμός των περιοχών είναι μεγαλύτερος των δέκα χιλιάδων και τρία λύκεια επαρχιακές περιοχές του νομού Κιλκίς, περιοχών δηλαδή με πληθυσμό αρκετά κάτω από τις δέκα χιλιάδες. Ο ακριβής αριθμός των συμμετεχόντων μαθητών ανάλογα με την αστικότητα της περιοχής του παρουσιάζεται στο ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 1. Κατανομή δείγματος μαθητών ανά αστικότητα

	Συχνότητα	Ποσοστό
Αστική	1105	41,4
Ημιαστική	950	35,5
Επαρχιακή	617	23,1
Σύνολο	2672	100,0

Αναφορικά με το φύλο των μαθητών που συμμετείχαν στην έρευνα το 47,15 % είναι αγόρια ενώ το 52,85% είναι κορίτσια. Η επίδοση του κάθε μαθητή όπως αντικατοπτρίζεται στο γενικό βαθμό θα αποτελέσει σημαντική ανεξάρτητη μεταβλητή στην περαιτέρω ανάλυση. Ο μέσος όρος είναι 16,09 με τυπική απόκλιση 2,351 επί συνόλου 2348 απαντήσεων. Πρέπει να σημειωθεί ότι 220 μαθητές δεν θέλησαν να απαντήσουν δηλώνοντας ότι αυτή η πληροφορία αποτελεί προσωπικό δεδομένο άσχετο κατά τη γνώμη τους με την έρευνα.

Παρουσίαση των αποτελεσμάτων

Αναφορικά με την πρώτη ομάδα μεταβλητών η οποία αφορούσε τις γνώσεις που έχουν αποκομίσει οι μαθητές σχετικά με το πολιτικό σύστημα εν γένει οι απαντήσεις ήταν ικανοποιητικές. Πιο συγκεκριμένα, η συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών στην ερώτηση αναφορικά με την ονομασία του πολιτεύματος της Ελλάδας απάντησε σωστά (προεδρευομένη κοινοβουλευτική δημοκρατία) το 83,9%. Πρέπει να σημειωθεί ότι ένα μικρό ποσοστό της τάξης του 6% θεωρεί ότι το ισχύον σύστημα ονομάζεται άμεση δημοκρατία ενώ ακόμη ένα μικρότερο 2,3% δημοκρατική μοναρχία. Οι υπόλοιποι μαθητές (7,8%) θεωρούν ότι το σύστημα της Ελλάδας ονομάζεται προεδρευομένη δημοκρατία. Στην περίπτωση της ανάδειξης του Προέδρου της Δημοκρατίας οι απαντήσεις των μαθητών είναι περισσότερο αντικρουόμενες. Πιο συγκεκριμένα ενώ η πλειοψηφία (54,44 %) θεωρεί ότι ο Πρόεδρος εκλέγεται από τη Βουλή, ένα σημαντικό ποσοστό της τάξης του 37,75 % θεωρεί ότι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκλέγεται απευθείας από το λαό με εκλογές. Οι απόψεις των μαθητών φαίνονται παραστατικά στο ακόλουθο γράφημα:

Πίνακας 2. Τρόπος εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας

	<i>Συχνότητα Ποσοστό</i>		<i>Πραγματικό ποσοστό</i>
την κυβέρνηση	204	7,1	7,8
το λαό	986	34,2	37,7
τη Βουλή	1422	49,4	54,4
Σύνολο	2612	90,7	100,0
Missing	59	7,3	
Σύνολο	2672	100,0	

Στις υπόλοιπες ερωτήσεις που αφορούσαν γνώσεις αναφορικά με το πολιτικό σύστημα και τους πολιτικούς που το υπηρετούν οι απόψεις των μαθητών δεν παρέκκλιναν σε μεγάλο βαθμό από την πραγματικότητα. Έτσι, για το χρόνο εκλογής της κάθε κυβέρνησης το 80,3% γνώριζε ότι οι εκλογές γίνονται κάθε τέσσερα χρόνια και μόνο ένα ποσοστό 17,9% πίστευε ότι γίνονται κάθε πέντε χρόνια. Επίσης η συντριπτική πλειοψηφία γνώριζε ότι οι πολίτες έχουν δικαίωμα ψήφου στα 18 χρόνια ενώ μόλις ένα ποσοστό της τάξης 22,1 % θεωρούσε ότι το όριο είναι τα 21 χρόνια. Τέλος, αναφορικά με την ενημέρωση για την ταυτότητα του Προέδρου της Δημοκρατίας και του υπουργού παιδείας το 62,5% γνώριζε ότι είναι ο Προκόπης Παυλόπουλος ενώ ένα ποσοστό 18,2% θεωρούσε ότι είναι ο Αλέξης Τσίπρας. Πρέπει να σημειωθεί ότι ένα 10,2% θεωρούσε ότι πρόεδρος της δημοκρατίας είναι ακόμη ο Κάρολος Παπούλιας. Όσον αφορά τον Υπουργό Παιδείας εκεί οι μαθητές ήταν ακόμη πιο ενημερωμένοι με το 87% να γνωρίζει ότι είναι ο Κωνσταντίνος Γαβρόγλου, ενώ ασήμαντα ποσοστά πήραν άλλοι πολιτικοί όπως ο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος (7%) και η Άννα Διαμαντοπούλου (6%).

Ο δεύτερος άξονας αφορούσε τις απόψεις των μαθητών για το πολιτικό σύστημα της Ελλάδας. Οι επιλογές που είχαν οι μαθητές ήταν ότι:

- η δημοκρατία λειτουργεί στην Ελλάδα εξίσου καλά, όπως και στις άλλες χώρες του πολιτισμένου κόσμου,
- για τη βελτίωση του πολιτικού συστήματος της Ελλάδας απαιτούνται σημαντικές μεταρρυθμίσεις και τέλος,
- απαιτούνται ουσιαστικές αλλαγές του πολιτικού συστήματος της Ελλάδας, οι οποίες μπορούν να επιτευχθούν μόνο με ριζική ανατροπή του.

Οι απαντήσεις που δόθηκαν από τους μαθητές αντανακλούν τόσο την διαπίστωση προβλημάτων στο πολιτικό σύστημα της Ελλάδας όσο και τη διάθεσή τους να τα επιλύσουν λαμβάνοντας δραστικά μέτρα. Πιο συγκεκριμένα το 39,3% (1010 υποκείμενα) των μαθητών θεωρεί ότι χρειάζονται μεταρρυθμίσεις, ενώ ένα ποσοστό της τάξης του 57,3% (1471 υποκείμενα) θεωρεί ότι απαιτούνται δραστικά μέτρα και ουσιαστικές αλλαγές. Μόνο ένα 3,4% πάντως υποστηρίζει ότι η δημοκρατία στην Ελλάδα λειτουργεί το ίδιο καλά με τις υπόλοιπες χώρες του πολιτισμένου κόσμου.

Πίνακας 3. Απόψεις για το πολιτικό σύστημα της Ελλάδας

	<i>Συχνότητα</i>	<i>Ποσοστό</i>	<i>Πραγματικό ποσοστό</i>
Η δημοκρατία λειτουργεί στην Ελλάδα εξίσου καλά,	88	3,1	3,4
Απαιτούνται σημαντικές μεταρρυθμίσεις.	1010	35,1	39,3
Απαιτούνται ουσιαστικές αλλαγές	1471	51,1	57,3
Σύνολο	2569	89,2	100,0
Missing	43	3,5	
Σύνολο	2612	100,0	

Ο τρίτος άξονας της πολιτικής ωριμότητας των εφήβων διαπιστώθηκε με τις απόψεις τους για τον πολιτικό χώρο στον οποίο κατατάσσουν τους εαυτούς τους. Οι επιλογές ξεκινούσαν από πουθενά και κάλυπταν όλο το φάσμα του πολιτικού χώρου δηλαδή δεξιά, κεντροδεξιά, κέντρο, κεντροαριστερά, αριστερά μέχρι αναρχικό χώρο. Τέλος υπήρχε και η επιλογή δεν έχω αποφασίσει ακόμα. Μόνο ένα 41,5% έχουν αποφασίσει ή τουλάχιστον σκεφτεί για τον πολιτικό χώρο στον οποίο θα ενταχθούν όταν ενηλικιωθούν. Παρόλα αυτά αυτό το 41,5% προτιμά σε ίσα σχεδόν ποσοστά όλη το φάσμα του πολιτικού χώρου (από την δεξιά ως και τον αναρχικό χώρο). Πρέπει να σημειωθεί ότι ένα μεγάλο ποσοστό της τάξης του 25,8% προτίμησε να μην απαντήσει καθόλου. Ο πίνακας 4 παρουσιάζει αναλυτικά τα αποτελέσματα:

Πίνακας 4. Πολιτικός χώρος ένταξης των εφήβων

	<i>Συχνότητα</i>	<i>Ποσοστό</i>	<i>Πραγματικό Ποσοστό</i>	<i>Συσσωρευτικό ποσοστό</i>
πουθενά	55	2,1	2,8	2,8
Δεξιά	170	6,4	8,6	11,3
Κεντροδεξιά	62	2,3	3,1	14,5
Κέντρο	121	4,5	6,1	20,6
Κεντροαριστερά	79	3,0	4,0	24,6
Αριστερά	155	5,8	7,8	32,4
Αναρχικό χώρο	180	6,7	9,1	41,5
Δεν έχω αποφασίσει ακόμα	1161	43,5	58,5	100,0
Σύνολο	1983	74,2	100,0	
Missing	689	25,8		
Σύνολο	2672	100,0		

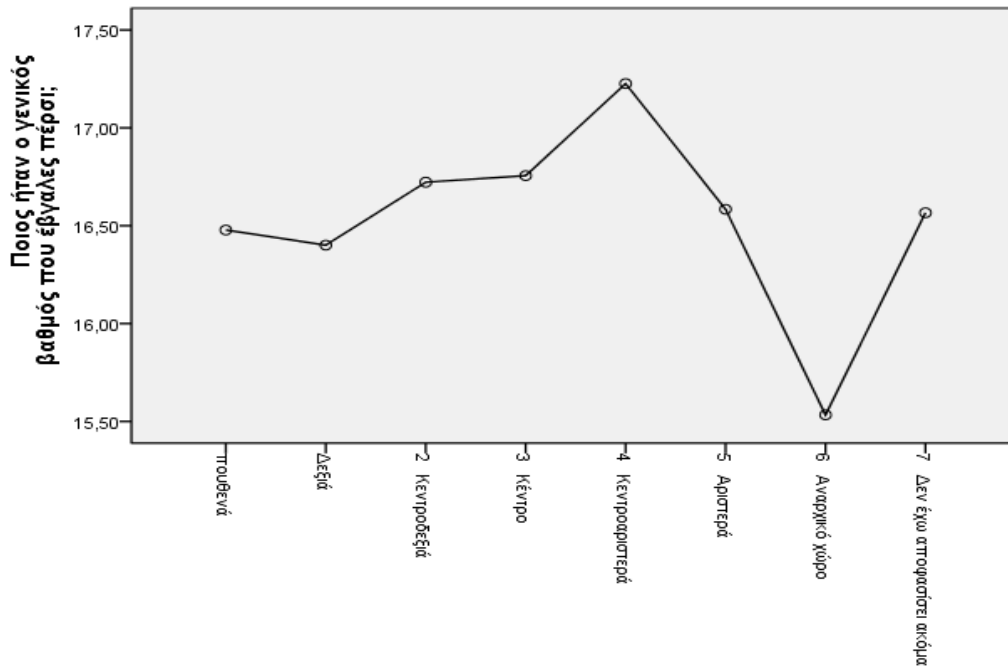
Ακολούθησε στατιστικός έλεγχος με τη χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS και την επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών φύλο, αστικότητα, βαθμός επίδοσης προηγούμενης τάξης και την επίδραση καθημερινών συνηθειών όπως συναντήσεις με

φίλους, παρακολούθηση θεαμάτων αθλητικού περιεχομένου κ.α. στην πολιτική τοποθέτηση των εφήβων μαθητών. Όσον αφορά το φύλο στατιστικά σημαντικό αποτέλεσμα διαπιστώθηκε στη συσχέτιση της ανεξάρτητης αυτής μεταβλητής και του πολιτικού χώρου ένταξης των μαθητών: τα αποτελέσματα έδειξαν ότι υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα αγόρια και στα κορίτσια. Ύστερα από τον έλεγχο στατιστικής σημαντικότητας (adjusted standardized residuals) τα αγόρια γενικά δείχνουν να είναι περισσότερο πολιτικά συνειδητοποιημένα σε σχέση με τα κορίτσια με ένα ποσοστό 68,4% να μην έχει αποφασίσει ακόμη σε σύγκριση με το αντίστοιχο 47,3% των αγοριών. Σε κάθε πολιτικό χώρο τα αγόρια φαίνεται να είναι περισσότερα συγκριτικά με τα κορίτσια ($\chi^2=100.098$, $df=7$, $p=0,000$). Οι διαφορές φαίνονται παραστατικά στο ακόλουθο διάγραμμα:

Πίνακας 5. Διαφορές αγοριών – κοριτσιών αναφορικά με την ένταξη σε πολιτικό χώρο

		Σχηματικά, σε ποιον πολιτικό χώρο θα κατέτασες τον εαυτό σου;							Σύνολο		
		πουθενά	Δεξιά	Κεντροδεξιά	Κέντρο	Κεντροαριστερά	Αριστερά	Αναρχικό χώρο	Δεν έχω αποφασίσει ακόμα		
ΦΥΛΟ	Αγόρι	Συχνότητα	38	102	42	72	42	79	106	431	912
		% within ΦΥΛΟ	4,2%	11,2%	4,6%	7,9%	4,6%	8,7%	11,6%	47,3%	100,0%
		Adjusted Residual	3,6	4,2	3,4	3,0	1,2	1,3	3,6	-9,5	
	Κορίτσι	Συχνότητα	16	63	20	49	37	75	73	721	1054
		% within ΦΥΛΟ	1,5%	6,0%	1,9%	4,6%	3,5%	7,1%	6,9%	68,4%	100,0%
		Adjusted Residual	-3,6	-4,2	-3,4	-3,0	-1,2	-1,3	-3,6	9,5	
Σύνολο	Συχνότητα	54	165	62	121	79	154	179	1152	1966	
	% within ΦΥΛΟ	2,7%	8,4%	3,2%	6,2%	4,0%	7,8%	9,1%	58,6%	100,0%	

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε στατιστικός έλεγχος των εξαρτημένων μεταβλητών με την επίδοση. Χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) ανάμεσα στην επίδοση των μαθητών στην προηγούμενη τάξη και στον πολιτικό χώρο που σχηματικά κατατάσσουν οι μαθητές τους εαυτούς τους. Το αποτέλεσμα ήταν στατιστικά σημαντικό ($F=5.703$, $df=7$, $p=0,000$). Η προκαθορισμένη σύγκριση (post hoc contrast) που χρησιμοποιήθηκε ήταν αυτή του Tukey η οποία έδειξε ότι όσοι μαθητές επιλέγουν τον αναρχικό χώρο είχαν στατιστικά σημαντική μειωμένη επίδοση την προηγούμενη τάξη. Το εύρημα αυτό φαίνεται παραστατικά και στο γράφημα παρακάτω:

Σχηματικά, σε ποιον πολιτικό χώρο θα κατέτασες τον εαυτό σου;

Γράφημα 1. Σχέση πολιτικού χώρου και βαθμού επίδοσης

Στη συνέχεια διερευνήθηκε η επίδραση της αστικότητας με τη χρήση τους ελέγχου χ^2 . Το αποτέλεσμα ήταν στατιστικά σημαντικό ($\chi^2=32.270$, $df=14$, $p=0,004$), ενώ ο έλεγχος που ακολούθησε έδειξε ότι σε ποσοστό 36,4% οι έφηβοι από την επαρχία δεν έχουν καταλήξει σε ποιον πολιτικό χώρο ανήκουν (adjusted residual=3>1,96) σε σχέση με το 41,8% των μαθητών από ημιαστικά σχολεία και το 21,8% από τα αστικά. Επίσης σε ποσοστό 24,1% οι έφηβοι των επαρχιακών σχολείων έχουν επιλέξει το κέντρο σε σχέση με το 43% των μαθητών από τα ημιαστικά σχολεία και το 28,9% των εφήβων από τα αστικά (adjusted residual=2>1,96).

Τέλος, ο έλεγχος χ^2 ανάμεσα στον πολιτικό χώρο των εφήβων και στις καθημερινές συνήθειες (συνάντηση φίλων ($p=0,209$), σπορ ($p=0,789$), παρακολούθηση αθλητικών θεαμάτων ($p=0,314$), τηλεόραση ($p=0,657$), έξοδος σε cafe/μπαράκια ($p=0,128$), μουσική($p=0,754$), μουσικό όργανο ($p=0,524$), μελέτη λογοτεχνικών βιβλίων ($p=0,422$), μελέτη βιβλίων σχετικών με την επιστήμη ($p=0,112$), θέατρο ($p=0,254$), συμμετοχή σε κάποια θεατρική ομάδα ($p=0,326$), κινηματογράφος ($p=0,235$), εκμάθηση ξένων γλωσσών ($p=0,542$), ενασχόληση με ηλεκτρονικό υπολογιστή ($p=0,632$), εφημερίδες ($p=0,789$)) δεν έδειξε καμία στατιστική συσχέτιση. Αντίθετα στη μόνη περίπτωση στην οποία παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική συσχέτιση ήταν η επίδραση της μελέτης περιοδικών και στον πολιτικό χώρο που ανήκουν οι μαθητές ($\chi^2=34.890$, $df=12$, $p=0,040$). Ο ύστερος έλεγχος μάλιστα έδειξε ότι όσοι μαθητές επιλέγουν το κέντρο, μία φορά την εβδομάδα διαβάζουν περιοδικά ποικίλης ύλης σε ποσοστό 16% ενώ σε 74% δε διαβάζουν ποτέ τέτοιου είδους αναγνώσματα (adjusted residual=1,8 και 2 αντίστοιχα). Επίσης όσοι επιλέγουν την αριστερά διαβάζουν καθημερινά περιοδικά σε ποσοστό 17,5% ενώ δεν διαβάζουν ποτέ σε ποσοστό 60% (adjusted residual=3,5 και 1,9 αντίστοιχα)

Συμπεράσματα

Κύριος στόχος της έρευνας αυτής ήταν η μέτρηση του βαθμού πολιτικής ωριμότητας των εφήβων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ως απόρροια της πολιτικής κοινωνικοποίησής τους. Το δείγμα αποτελούσαν μαθητές από σχολεία της Κεντρικής Μακεδονίας. Για την ανάλυση χρησιμοποιήθηκαν μεταβλητές οι οποίες διαπίστωναν τη γνώση εκ μέρους των μαθητών πολιτικών θεμάτων και την άποψή τους για ζητήματα που αφορούσαν την πολιτικοποίησή τους. Δόθηκε έμφαση στην ανάδειξη της άποψης των μαθητών για το πολιτικό σύστημα και της πολιτικής τους τοποθέτησης. Σε γενικές γραμμές η ανάλυση έδειξε ότι οι έφηβοι μαθητές παρόλο που σε γενικές γραμμές είναι ενημερωμένοι στερούνται βασικών πολιτικών προσανατολισμών. Επίσης διαπιστώθηκε ότι είναι δυσαρεστημένοι σε σχέση με τον τρόπο λειτουργίας του πολιτικού συστήματος στη χώρα μας.

Στην έρευνα αυτή φάνηκε και η σημαντική διαφορά ανάμεσα στα αγόρια και στα κορίτσια αναφορικά με την πολιτική ένταξη τους σε κάποιο χώρο. Κάποιοι ερευνητές έχουν προχωρήσει τόσο, ώστε να υποθέσουν ότι ο τρόπος κοινωνικοποίησης και πολιτικοποίησης είναι διαφορετικός ανάμεσα στα δύο φύλα και ως εκ τούτου τα κορίτσια γενικά αργούν να αποφασίσουν έτσι ώστε να ενταχθούν σε κάποιο πολιτικό χώρο (Youniss, 1980). Οι Meeus και Dekonic (1995) βρήκαν ότι η έμφυλη ταυτότητα επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την πολιτικοποίηση του ατόμου με αποτέλεσμα τα αγόρια να είναι περισσότερο ενεργά στην εφηβική ηλικία. Η υπόθεση του Youniss (1980), μετριάστηκε από τη δουλειά άλλων θεωρητικών και ερευνητών που εξέτασαν τη συνδυασμένη επιρροή των γονέων και του σχολείου στην πολιτικοποίηση του ατόμου. Οι Bosma και Kunnen (2001), υποστηρίζουν ότι τα κορίτσια συζητούν λιγότερο για πολιτικά θέματα με τους συνομηλίκους: ποια είναι η πολιτική κατάσταση της χώρας, ποια θα έπρεπε να είναι, ποιος είναι ο πολιτικός που τους εκφράζει κ.α. Είναι περισσότερο πιθανό τα κορίτσια να στηριχθούν σε πρότυπα των συνομηλίκων, όταν αυτά αφορούν σε θέματα όπως κομματική ταύτιση, ιδεολογία, στάση απέναντι στο διαφορετικό (Rathus, 2011). Οι Meeus και Dekonic (1995), βρήκαν ότι η υπόθεση αυτή είχε ελάχιστη εμπειρική υποστήριξη. Ανακάλυψαν μάλιστα ότι οι σχέσεις των κοριτσιών με τους γονείς και οι σχέσεις με τους συνομηλίκους συνδέονταν με διαφορετικές περιοχές/τομείς της ταυτότητάς τους. Επίσης, τα κορίτσια συμφωνούν με τους γονείς τους σε σοβαρά ζητήματα όπως ηθικές αρχές και μελλοντικά εκπαιδευτικά και επαγγελματικά σχέδια (Rathus, 2011). Φαίνεται, λοιπόν, πως η οικογένεια και οι συνομηλικοί ασκούν επίδραση στη διαμόρφωση της ταυτότητας του νεαρού κοριτσιού, αλλά σε διαφορετικούς τομείς. Επίσης σημαντικό εύρημα αποτελεί το γεγονός ότι όσοι μαθητές επιλέγουν τον αναρχικό χώρο γενικά υπολείπονται των υπολοίπων σε επίδοση. Αυτό το εύρημα μπορεί να συνδεθεί και με την κοινωνικοποίηση αυτών των μαθητών και τη γενικότερη αμφισβήτηση που τους χαρακτηρίζει (Δεμερτζής & Σταυρακάκης, 2008).

Ο βαθμός πολιτικής ωριμότητας είναι ένα σημαντικό θέμα κυρίως λόγω της απαξίωσης της πολιτικής η οποία οδηγεί σε φαινόμενα πολιτικής αδράνειας και απάθειας. Η συστηματική ανάλυση της επίδρασης των κοινωνικοποιητικών παραγόντων πρέπει να αποτελέσει βασική επιδίωξη των κοινωνικών ερευνών με απώτερο στόχο την ανάδειξη των αιτιών που ωθούν τους μελλοντικούς πολίτες στη διαμόρφωση των πολιτικών τους πεποιθήσεων.

Αναφορές

- Almond, G. (1970). *Political development*. Boston: Little Brown.
- Bosma, A., & Kunnen, S. (2001). Determinants and mechanisms in ego identity development: A review and synthesis. *Developmental Review*, 21, 39-66.
- Calavita, M. (2005). *Apprehending politics*. Albany: State University of New York Press.
- Colby, A., Beaumont, E., Ehrlich, T., & Corngold, J. (2007). *Educating for democracy: Preparing undergraduates for responsible political engagement*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Conover, J. (1991). *Political socialization: Where's the politics?* In political science: Looking to the future: Volume III, Political behavior, edited by William Crotty, 125–152. Evanston, Ill.: Northwestern University Press.
- Dahlgren, P. (2009). *Media and political engagement: Citizens, communication and democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dawson, E., & Prewitt, K. (1969). *Political socialization*. Boston: Little, Brown and Company.
- Easton, D., & Dennis, J. (1969). *Children in the political system*. New York: John Wiley & Sons.
- Easton, D., & Dennis, J. (1980). *Children in the political system: origins of political legitimacy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Freeman, M. (2000). The future of children's rights. *Children and Society*, 14 (4), 277-293.
- Gimpel, J., Lay, C., & Schuknecht, E., (2003). *Cultivating democracy: Civic environments and political socialization in America*. Washington: The Brookings Institution.
- Gittins, D. (1998). *The Child in question*. Basingstoke: Macmillan.
- Greenstein, F. (1968). *Political socializations*. Στο D. Sills (Ed.), *International Encyclopedia of Social Sciences* (pp. 234-256). New York: Macmillan and Free Press.
- Hahn, L. (1998). *Becoming political*. Albany: State University of New York Press.
- Hart, D., & Fegley, S. (1995). Prosocial behavior and caring in adolescence: Relations to self-understanding and social judgment. *Child Development*, 66, 1347-1359.
- Harwood, R., & Creighton, J. (1993). *College students talk politics*. Dayton, OH: Kettering Foundation.
- Inglehart, R. (1990). *Culture shift*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- James, A., & Prout, A. (Eds.). (1997). *Constructing and reconstructing childhood: Contemporary issues in the sociological study of childhood*. London: Falmer Press.
- Jenks, C. (1996). *Childhood*. London: Routledge.
- Langton, K. (1973). *Political socialization*. New York: Oxford University Press.
- Mayall, B. (2002). *Towards a sociology for childhood: Thinking from children's lives*. Buckingham: Open University Press.
- Meeus, W., & Dekovic, M. (1995). Identity development, parental and peer support in adolescence: Results of a national Dutch survey. *Adolescence*, 30, 931-944.
- Milner, H. (2002). *Civic literacy: How informed citizens make democracy work*. University Press of New England.
- Mussen, P., & Warren, A. (1970). *Personality and political participation*. Στο Sigel, R. (ed.) *Learning about Politics: a reader in political socialization*, New York, Random House: 277-293.
- Patrick, J. (1977). *Political socialization and political education in schools*. Στο Renshon, S. (Ed.) *Handbook of Political Socialization: Theory and Research*, New York: Free Press.
- Prout, A. (2005). *The Future of childhood*. London and New York: Routledge.
- Rathus, A. (2011). *Childhood and adolescence: Voyages in development*. Wadsworth: Cengage Learning.
- Rush, M., & Althoff, P. (1971). *An introduction to political sociology*. London: Nelson.
- Sigel, R. (ed) (1989). *Political learning in adulthood*. Chicago: University of Chicago Press.
- Youniss, J. (1980). *Parents and peers in social development*. Chicago: University of Chicago Press.
- Δεμερτζής, Ν., & Σταυρακάκης, Γ. (2008). *Νεολαία: ο αστάθμητος παράγοντας*. Αθήνα: Πολύτροπον.

Παράρτημα

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΝΟΜΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Αγαπητέ μαθητή, αγαπητή μαθήτριά,

Η παρούσα έρευνα, της οποίας το ερωτηματολόγιο παρακαλείσαι να συμπληρώσεις, στοχεύει στη διερεύνηση των πολιτικών εμπειριών που αποκτούν οι μαθητές και οι μαθήτριες στο σημερινό σχολείο. Δεν υπάρχει σωστή ή λανθασμένη απάντηση, γιατί αυτό που ενδιαφέρει είναι οι ατομικές στάσεις και απόψεις των ερωτώμενων. Οι ερωτήσεις απαντώνται πολύ εύκολα με απλό τσεκάρισμα, ή με έναν κύκλο στον αντίστοιχο αριθμό, όπου υπάρχουν αριθμοί, ή σημειώνοντας 1,2,3 που υποδηλώνουν προτεραιότητες.

Από τη συμμετοχή σου εξαρτάται, αν θα προκύψουν έγκυρα και αξιόπιστα συμπεράσματα από την έρευνα, με την εφαρμογή των οποίων θα μπορέσουν ενδεχομένως να βελτιωθούν ορισμένες καταστάσεις στο σχολείο. Τους αριθμούς δίπλα στα κουτάκια μπορείς να τους αγνοήσεις, γιατί προορίζονται μόνο για την ηλεκτρονική επεξεργασία των δεδομένων.

ΦΥΛΟ: Αγόρι 1 Κορίτσι 2

ΤΑΞΗ: Α' 1 Β' 2 Γ' 3 Λυκείου

1. Ποιος ήταν ο γενικός βαθμός που έβγαλες πέρσι;

2. Μερικές ερωτήσεις για την πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα. Σήμερα ακούγονται πολλές και διαφορετικές απόψεις για το πολιτικό σύστημα της Ελλάδας. Με ποια από τις παρακάτω απόψεις θα συμφωνούσες σε γενικές γραμμές: [Μία απάντηση εδώ!]

1 Η δημοκρατία λειτουργεί στην Ελλάδα εξίσου καλά, όπως και στις άλλες χώρες του πολιτισμένου κόσμου.

2 Για τη βελτίωση του πολιτικού συστήματος της Ελλάδας απαιτούνται σημαντικές μεταρρυθμίσεις.

3 Απαιτούνται ουσιαστικές αλλαγές του πολιτικού συστήματος της Ελλάδας, οι οποίες μπορούν να επιτευχθούν μόνο με ριζική ανατροπή του.

3. Πώς ονομάζεται το πολίτευμα της χώρας μας;

- 1 Προεδρευομένη δημοκρατία
- 2 Προεδρευομένη κοινοβουλευτική δημοκρατία
- 3 Άμεση δημοκρατία
- 4 Δημοκρατική μοναρχία

4. Από ποιον εκλέγεται ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας;

- 1 την κυβέρνηση
- 2 το λαό
- 3 τη βουλή

5. Η κυβέρνηση εκλέγεται κάθε:

- 1 3 χρόνια
- 2 4 χρόνια
- 3 5 χρόνια

6. Δικαίωμα ψήφου έχουν όλοι οι πολίτες άνω των:

- 1 16 χρόνων
- 2 18 χρόνων
- 3 21 χρόνων

7. Ποιος είναι ο σημερινός Πρόεδρος της Δημοκρατίας;

- 1 Κωστής Στεφανόπουλος
- 2 Γεώργιος Παπανδρέου
- 3 Προκόπης Παυλόπουλος

8. Ποιος είναι ο/η Υπουργός Παιδείας;

- 1 Γεράσιμος Αρσένης
- 2 Πέτρος Ευθυμίου
- 3 Κώστας Γαβρόγλου
- 4 Άννα Διαμαντοπούλου

9. Σχηματικά, σε ποιον πολιτικό χώρο θα κατέτασες τον εαυτό σου;

- 0 Πουθενά
- 1 Δεξιά
- 2 Κεντροδεξιά
- 3 Κέντρο
- 4 Κεντροαριστερά
- 5 Αριστερά
- 6 Αναρχικό χώρο
- 7 Δεν έχω αποφασίσει ακόμα

10. Ποιες απ' τις παρακάτω δραστηριότητες κάνεις στον ελεύθερο σου χρόνο και πόσο συχνά;

	Καθημερινά	2-3 φορές την εβδομάδα	1 φορά την εβδομάδα	2-3 φορές το μήνα	Σπανιότερα ως ποτέ
Συναντώ φίλους και φίλες					
Κάνω κάποιο σπορ					
Παρακολουθώ αθλητικά θεάματα					
Βλέπω τηλεόραση					
Πηγαίνω σε cafe/μπαράκια					
Ακούω μουσική: Κλασσική Ελαφρά					
Παίζω κάποιο μουσικό όργανο					
Διαβάζω λογοτεχνικά βιβλία					
Διαβάζω βιβλία σχετικά με την επιστήμη μου					
Πηγαίνω στο θέατρο					
Συμμετέχω σε κάποια θεατρική ομάδα					
Πηγαίνω στον κινηματογράφο					
Μαθαίνω ξένες γλώσσες					
Ασχολούμαι με ηλεκτρονικό υπολογιστή (H/Y)					
Διαβάζω περιοδικά.					
Ποιά συνήθως;.....					
Διαβάζω εφημερίδες					
Ποιές συνήθως;.....					
Άλλο κάτι. Τί;					

11. Ποιο είναι το **επάγγελμα** του πατέρα σου (ακριβής διατύπωση):

.....
.....

12. Ποιο είναι το **επάγγελμα** της μητέρας σου (ακριβής διατύπωση):

.....

.....

13. Θα ήθελες να κάνεις κάποιες παρατηρήσεις στο ερωτηματολόγιο;

.....
.....
.....
.....

ΣΕ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΟΥ!